

SUOMALAINEN KOULU SAKSALAISEN NÄKEMÄNÄ

Heide Koehler Saksasta vieraili ruotsalaisen Jörgen Dimenäs kanssa kahdessa suomalaisessa peruskoulussa toukokuussa 2004. Vierailuraportissaan Heide Koehler pohti suomalaisten koululaisten menestymistä PISA -tutkimuksissa ja menestyksen herättämää kiinnostusta, jota muut maat ovat osoittaneet suomalaista koulujärjestelmää kohtaan. Raportissaan hän halusi kertoa niistä havainnoistaan, jotka vierailun kohteena olleissa kouluissa loivat oppilaille mahdollisuuksia onnistua. Hänen havainnointiaan ohjasivat ne olettamukset, joita on mainittu suomalaisten koulujen PISA -tulosten yhteydessä, kuten

- suomalainen peruskoulujärjestelmä
- hajautettu kouluhallinto ja sen seurauksena kouluille kuuluva toimintavastuu siitä, että kouluoppimiselle asetetut tavoitteet saavutetaan
- opettajien suhteellisen korkea status
- heikompien oppilaiden saama yksilöllinen tuki kouluissa

Esitellessään vierailun kohteena olleita kouluja Heide Koehler kertoi, että koulu ottaa oppilaikseen myös eritavoin vammaisia oppilaita ja painottaa tätä tietoa toteamalla sen olevan standardin. 1970-luvulla toteutettu radikaali kouluuudistus teki suomalaisesta 9-vuotista peruskoulusta oppivelvollisuuskoulun. Vähitellen suoriutumiskyvyn mukaisesta erottelusta on luovuttu niin, että kaikille voidaan tarjota tasavertaiset mahdollisuudet koulutukseen. Heide Koehlerin käsitys on, että peruskoulun 30-vuotinen historia on vaikuttanut suomalaiseen yhteiskuntaan merkittävästi. Perusasenne, jonka mukaan jokaisen pitäisi voida kokea olevansa tärkeä jossakin ja hyvä jollakin alalla, on syvälle juurtunut suomalaisiin ja sillä on myös kaikkien poliittisten puolueiden tuki.¹

VIERAILURAPORTTI

Heide Koehler

GGG / Fesch, Saksa

Luokkakoot vaihtelevat 20–28 oppilaaseen. Vammaisilla lapsilla on pysyvä paikka yleisopetuksen luokissa, mutta usein heidän opiskeluaan on tukemassa enemmän tai vähemmän tehtävänsä perehtynyt naispuolinen kouluavustaja. Avustaja osallistuu oppilaiden työskentelyyn vain, kun he tarvitsevat apua. Lapset, joilla on vakavia oppimisvaikeuksia saavat opetusta erillisessä luokkahuoneessa tuntien aikana. Huone on heidän kotiluokkansa, mutta osalla tunteja nämä oppilaat voivat osallistua myös muun ryhmän tuntiin. Seitsemännen luokan tunnilla näin itse, kuinka kolme erityisryhmän oppilasta osallistui ruotsin tuntiin. He tulivat yleisopetuksen ryhmään tunnin alussa, ottivat paikkansa ja opettaja ja oppilastoverit integroivat heidät mukaan niin, että heille tarjoutui mahdollisuus osallistua kykyjensä mukaisesti. Ilmeisesti luokka osaa arvioida, ketkä erityisryhmän oppilaista osaavat lukea tai ketkä voivat auttaa materiaalin keräämisessä tai järjestelyssä. Ennakkoluulottomuus, jolla oppilaat suhtautuivat toisiinsa, teki minuun suuren vaikutuksen. Saksassa olemme kaukana tästä.

¹ Toimittanut Liisa Kyyrönen

LUKUTAITO

Yksi 12-vuotias oppilas oli samalla tasolla oppimisessa kuin 2. luokan oppilaat. Kuitenkin hän pystyi lukemaan sujuvasti ja virheettömästi tekstiä, joka oli 7. luokan biologian kirjassa – suomalainen opiskelija, joka oli minulla tulkkina, vahvisti tämän havaintoni. Toistamiseen huomasi, että kaikki lapset pystyivät lukemaan pieniä kirjoja käytyään ensimmäistä luokkaa 4–5 kuukautta.

Lukutaito on suomalaisten perussivistystä. Jokaisella koululla on pääsääntöisesti vapaasti käytettävissä oleva kirjasto ja sen lisäksi välittömässä läheisyydessä on tavallisesti yleinen kirjasto. Vierailin kaupungin kirjastossa. Sen kolmessa kerroksessa oli suunnaton määrä kirjoja kaikista aineista ja lukunurkkauksia hyllyjen edessä. Suomalaisten kirjojen lisäksi oli englantilaisia ja ranskalaisia kirjoja laaja valikoima, sanoma- ja aikakauslehtiä kaikkialta maailmasta ja vapaa Internetin käyttömahdollisuus. Sitä sai käyttää kerrallaan 15 minuuttia. Keskellä viikkoa klo 4.00 iltapäivällä kirjastossa oli kaikenikäisiä ihmisiä. Koulussa pidetään itsestään selvyytenä, että myös oppilaat lukevat 6–8 kirjaa vuodessa muiden läksyjensä ohella.

KOULUPÄIVÄ

Koulupäivä alkaa normaalisti klo 8.00 aamulla ja loppuu vaihtelevasti riippuen oppilaiden iästä mutta kuitenkin viimeistään klo 3.00 iltapäivällä. Tiistaisin koulu päättyy klo 2.00 iltapäivällä, koska silloin alkaa opettajien viikoittainen kokous. Opettajien ohjelmaan kuuluu myös vuosittain 2–3 päivää täydennyskoulutusta, jossa sisältö vaihtelevat oppiainespesifisistä aiheista menetelmällisiin teemoihin.

Suomalaisessa koulussa on tavallista, ettei välituntikello soi. Kuitenkin jokainen saapuu oppitunnille täsmällisesti. Jokaisella tunnilla, johon osallistuin, oppilaille annettiin kotitehtävät ja he merkitsivät ne muistiin 2–3 minuuttia ennen tunnin alkua. Vanhemmat ovat velvolliset huolehtimaan siitä, että koulutehtävät on tehty. Jos on tarpeen, opettaja lähettää palautetta vanhemmille kirjoittamalla huomioitaan vihkoon.

ARVIOINTI

Kuten Saksassa oppilaat saavat todistukset puolivuositain, mutta vasta 7. luokalta lähtien numeroarvosanat. Lisäksi lukukausien puolivälissä annetaan kuvaus oppimistasosta ja käytännöt siinä vaihtelevat kouluittain. Havaitsin seuraavan menettelytavan mitä vaikuttavimmaksi: Oppilas saa lomakkeen, jossa ovat kaikki oppiaineet ja hän merkitsee vaakasuuralla, nousevalla tai laskevalla nuolella oman käsityksensä siitä, onko hänen esityksensä parantunut, heikentynyt vai pysynyt entisenä. Sen jälkeen opettajat merkitsevät oman arvionsa ja mahdolliset lisämerkinnät lomakkeen taakse. Tämä lomake viedään vanhemmille tiedoksi ja allekirjoitettavaksi. Joissakin tapauksissa vanhemmat saavat kutsun neuvotteluun. Joissakin kouluissa on vanhempia konsultoitava päivä kerran puolilukukausittain ja, mikäli tarvetta on, järjestetään vanhempainilta. Näin toimimalla vanhemmat ovat hyvin perillä omien lastensa koulunkäynnistä, enemmän kuin jos yhteydenpito tapahtuisi vain puhelimitse.

VIERAILUN KOHTEENA OLLEET OPPITUNNIT

Oppitunnit, joilla vierailimme, eivät olleet näytetunteja eivätkä ne erottautuneet mitenkään ideoiltaan opettajien jokapäiväisestä toiminnasta. Kuitenkin merkittävä tosiasia oli, että opettajien toiminta oli taka-alalla oppilaiden työskennellessä ja opettajat olivat todella taitavia käyttämään silmäkontaktia tavalla, joka sai oppilaat työskentelemään jatkuvasti. Haluan lisätä

vielä, että tein kaksi tutustumiskierrosta, joilla oppaanani oli kaksi oppilasta, ja saapumisestani oppitunneille ei ollut tiedotettu ennakkoon.

- Luokissa oli aina hyvä työrauha. Ei ollut mitään oppituntihäiriöitä.
- Oppitunnit pidettiin lyhyin tauoin ja selvästi keskittyneinä selkeässä asetelmassa ja ilmoitetun tavoitteen mukaisesti. Tässä opettajat selvästi hyväksyivät täysin erilaiset näkökulmat käsitelläkseen niitä seuraavilla tunneilla.
- Opettajat ohjasivat oppilaitaan aiheen ydinsisältöön hyvin lyhyen ajan tunnista antaakseen oppilaille aikaa työskennellä ilman apua.
- Aluksi oppilaat työskentelivät pareittain tarkastaakseen ja täydentääkseen tuloksiaan, joita he olivat saaneet. He osaisivat käyttää apunaan annettuja vastauslomakkeita tai kutsuivat tarvittaessa opettajan luokseen. Tulosten vertailua koko luokassa ei tapahtunut. Kontrolli kotitehtävien tarkastuksesta oli oppilaiden vastuulla.
- Tämä saa ajattelemaan kahta asiaa: Oppimiseen ei liity mitään uhkaa, se ei ole mikään pakkotilanne, kuitenkin se on jotakin luonnollista, jota ei kukaan karta. Aivan kuten tuli esille oppitunnille ilmestymisen kohdalla, koulussa tuli esille suuri vastuullisuus ja luottamus.

Kuten Saksassa, opetuksen laadusta ja sen kehittämisestä on keskusteltu paljon myös Suomessa. Keskustelut arvioinnista ja standardeista ovat luonnollisia asioita suomalaisessa systeemissä.

Toisin kuin Saksassa suomalaiset ovat käyttäneet PISA -tutkimuksia tehdäkseen omat johtopäätöksensä ja kehittääkseen konkreettisia ratkaisuja. He työstävät niitä kohtia, jotka olivat heikkoja

PISA:ssa – erityisesti niitä kohtia, joissa on suuria eroja alueellisissa ja koulukohtaisissa esityksissä sekä poikien ja tyttöjen erilaisissa luku- ja kirjoitustaidoissa. Haasteena nähdään tasavertaisten mahdollisuuksien toteutuminen.

Saksassa A-taso, johon nykyisin ottaa osaa 60 % (Saksalle tyypillisesti enemmän tyttöjä kuin poikia) on perustaso. Tässä kohtaa varmistetaan, ovatko oppilaat saavuttaneet tiedot ja taidot, jotka on asetettu opetussuunnitelman tavoitteeksi yläasteella ja ovatko he riittävän kypsiä siinä mielessä mitä edellytetään lukiotasolla. (tehtävät julkaistaan sanomalehdessä seuraavana päivänä.)

Suomalaisessa oppivelvollisuuskoulussa, jota 9-vuotinen peruskoulu on, ei ole mitään pakollisia kansallisia kokeita. Kuitenkin on olemassa vapaaehtoisia kokeita, jotka palvelevat opettajia näyttämällä suuntaa siitä, mikä on yksittäisten oppilaiden tai oppilasryhmien taso. Ne voivat nostaa oppilaan arvosanoja, mutta ne eivät voi laskea niitä. Kokeita ei käytetä rankaisemiseen. Yhdeksannen luokan lopussa keskiarvo on merkityksellinen; sitä käytetään valittaessa oppilaita 3-vuotiseen lukioon tai ammattikouluun.

Suomalaisten oppilaiden suorituksia ei ohjata pakollisilla tavoitteilla vaan oppimiskulttuurilla, joka on vallalla suomalaisessa koulussa. Ei mikään koulu eikä yksikään opettaja voi lähettää lapsia tai teini-ikäisiä toiseen koulumuotoon, jos oppilaan ei ajatella kuuluvan sinne, missä hän on. Yhdenvertaisuus koulutusmahdollisuuksissa ja yhteisesti synnytetty vastuu koulutuksen suunnasta luovat luottamusta. Heterogeenisuuden hyväksyntä luokissa ja oppilasryhmissä mahdollisuutena edistää kaikkien lasten etua ja yleinen konsensus sen oikeellisuudesta jättää opettajille suuren vastuun. Heitä puolestaan yhdistää oppilas-orientoitunut ja oppilasta tukeva asenne.

MITÄ OIVALLUKSIA SAIN VIERAILUNI AIKANA?

Ennako-odotukseni, jonka mukaan suuri tärkeys koulusysteemin onnistumiselle on luoda oppilaita ystävällisesti motivoiva ja pelosta ja aggressiosta vapaa koulu, lujittui ja vahvistui. Kouluja ohjattiin erittäin hyvin niin, että johtajien ja opetushenkilökunnan välillä oli läheinen yhteistyö. Tässä tulee mukaan vanhempien tuki. Vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä ei voida arvostaa kyllin korkealle ja olen iloinen, että se on vahvasti juurtunut saksalaiseen kouluun.

- Oppilasryhmien tiedot ja kyvyt ilmaisivat korkeaa standardia. Henkilökohtainen itsearviointi ja oppilaiden itseluottamus olivat huomattavia. Parityö yhtä hyvin kuin tii-mityö osoittivat, että niitä käytetään yhteisölliseen oppimiseen, toisin sanoen auttamaan toinen toistaan ja työskentelemään suhteellisen itsenäisesti. Työrauha ja keskittyminen olivat silmiinpistäviä. Heidän perusasenteensa oli: "It's cool to learn." Sellainen asenne tekee helpoksi molemminpuolisen keskinäisen kunnioituksen ja huomaavaisuuden luomisen.
- Erittäin selvästi strukturoiduilla oppitunneilla opettajien osaksi tulee tarjota vaihtelevaa harjoitusmateriaalia ja harjoituksia. Positiivisen palautteen mittavuus ja yksilöllinen tuki näyttäytyivät minulle erityisen arvokkaiksi omiin kouluihimme vietäväksi.
- Toivon, että erilaiset testit tulevaisuudessa saksalaisissa kouluissa, palvelevat myös itsearviointia eikä testejä alenneta rankaiseviksi mittauksiksi eikä niitä käytetä väärin oppilaiden luokitteluun ja eriarvostamiseen. Sen sijaan valintaan paras – kuten minulle Suomi on opettanut – ystävällinen oppimisilmapiiri, keskinäinen kunnioitus ja ponnistelu kohti yksilöllistä kehittymistä näin maksimoidaan se, että oppiminen ja opettaminen onnistuvat.